

Stamtræ over „den uhrgamle og højædle Scheeles stamme“ 1724.
Foto: Landsarkivet for Nørrejylland.

Forord

Jord og herregårde hænger sammen. Og jord er noget af det, der alle dage har gjort herregårdene til en væsentlig magtfaktor i samfundet. Her er det vigtigt at understrege, at det ikke handler om pottemuld i poser, men om jord i mængder, der kunne opdyrkes, indhegnes, udstykkes, bebygges, mageskiftes, braklægges, drænes, merges og graves. Det var med andre ord mængden af jord og jordens beskaffenhed, der ofte har sikret herregårdene magt og skaffet deres ejere et embede tæt på magtens centrum. For det meste forbinder vi herregårdsejere og jordbesiddere med mænd. Men sådan har det ikke altid været. I en lang periode i 1500- og 1600-tallet spillede de adelige enker også en rolle som jordbesiddere, fordi arvereglerne gjorde, at de formelt set fik råderet over egen og umyndige børns jord. Og det sikrede dem en værdi på ægteskabsmarkedet og en øget indflydelse generelt. Her på Gammel Estrup overlevede Jytte Brock sin mand med ni år. Fra 1631 til 1640. I den periode drev hun godserne videre for sine umyndige børn, og hun donerede adskillige genstande til Domkirken i Århus, hvor hendes mand, rigsmarsk Jørgen Skeel, var begravet, og til kirkerne i Fausing og Auning. Hun sad

med andre ord inde med nøglerne til herregården – og dermed også med magten.

I det hele taget har de adelige kvinder gang på gang forstået at komme frem i forreste linje og sætte sig selv på dagsordenen. Karen Rosenkrantz de Lichtenberg blev i 1765 gift ind på herregården Bidstrup sydvest for Randers. Hun var en markant personlighed, der gennem sine bevarede dagbøger – og i denne sammenhæng en bevaret drikkepengebog – lader os få et indblik i dagligdagen og det samfund, hun var en del af. Hun havde ikke alene sin gang på Bidstrup, men opholdt sig ofte i flere uger i Horsens hos svigermoderen, Etatsrådinde de Lichtenberg. Ved disse lejligheder blev der givet rigelige drikkepenge. Selv om vi ikke umiddelbart kan sammenligne med andre adelige, fordi der ikke er bevaret mange oplysninger om drikkepenge i 1700-tallet, så vidner hendes bog om, at det blandt adelige må have været en dagligdags foreteelse at give drikkepenge. Endvidere er spektret af personer, der i følge Karens optegnelser modtog drikkepenge, meget bredt, hvilket giver det indtryk, at de velhavende dengang gav drikkepenge til stort set alle i deres omgivelser. Dog kun sjældent til eget tyende. Det måtte andre om.

Knap to hundrede år senere – i 1900-tallet – får vi et indblik i en anden adelig kvindes liv. Det drejer sig om Astrid grevinde Ahlefeldt-Laurvig, der i 1920 var blevet gift ind på herregården Eriksholm ved Holbæk. Hun levede fra 1902 til 1979 og efterlod sig blandt andet en garderobe af unikke kjoler, som i 2001 blev foræret til Holbæk Museum. I 2010 fik Gammel Estrup mulighed for at låne kjolerne til en udstilling, der naturligvis først og fremmest fortalte grevindens livshistorie og gav et indblik i modens historie fra 1920-79. Men ud over at formidle et brudstykke af det liv, der har været på en herregård i forrige århundrede, gav udstillingen også de besøgende mulighed for at skabe en relation til og identificere sig med miljøet på de danske herregårde – både de, som faktisk kunne huske tiden, og de, for hvem det var en helt ny oplevelse. Og perioden var præget af store omvæltninger på de danske herregårde. Først

og fremmest vedtagelsen af lensafløsningsloven i 1919, dernæst landbrugskrisen i 30'erne og mekaniseringen af landbruget i 50'erne – alt sammen begivenheder, der fik stor betydning for livet på herregårdene. Imidlertid vidner kjolerne om, at der på nogle herregårde fortsat var plads til at anskaffe og optræde i elegante kjoler.

Ovenstående giver en forsmag på noget af det, læserne kan finde på siderne i denne udgave af *Herregårdshistorie*, hvor læseren i øvrigt kan blive bredt orienteret om nogle af de mange initiativer, der tages på herregårdsområdet i disse år. Vi ønsker rigtig god fornøjelse med læsningen.

Gammel Estrup den 4. november 2010
Britta Andersen, museumsdirektør.